

TEŞHİRDEKİ ESERLERİN MARUZ KALABİLECEKLERİ ETKİLER VE BU ETKİLERE KARŞI ALINABİLECEK ÖNLEMLER

Doç. Dr. Beril TUĞRUL
İstanbul Teknik Üniversitesi
Nükleer Enerji Enstitüsü

ÖZET

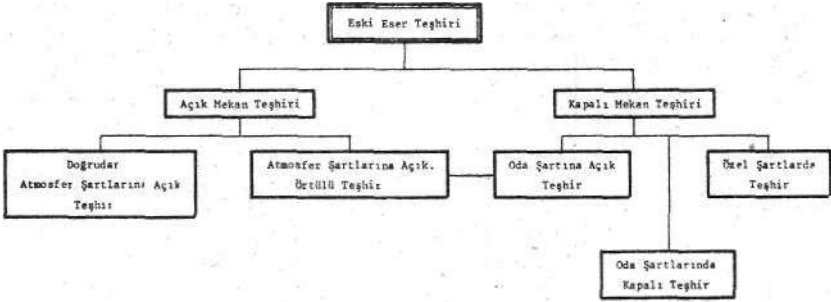
Bu çalışmada, eserlerin maruz kalabilecekleri etkiler; ısı, ışık, nem, basınç, kimyasal, mekanik ve zaman etkisi olarak ele alınıp incelenmekte ve değerlendirilmektedir. Bu etkilerin doğuşu dış faktörlere bağlı olabileceği gibi, insan faktörüne bağlı olarak gözlemlendiğinde; farkında olmadan, ihmal ve kötü niyet doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Söz konusu etkilerin değerlendirilmesi ışığında, bu çalışmada, alınabilecek önlemler konusuna da açıklık getirilmeye çalışılmaktadır. Bu önlemler; çeşitli ayırım ve sınırlamalar, ikaz ve alarm sistemleri, polisiye önlemler gibi başlıklar altında yukarıda belirtilen etkilere özel kimi önlemlere de değinilerek açıklanmaktadır.

1. Giriş

Eski eserler açısından "büyük" bir zenginliğe sahip ülkemizde, eserlerin teşhiri sırasında dikkat edilmesi gerekli farklı birçok husus bulunmaktadır. Söz konusu konular arasında eserlerin fiziksel korunmalarının yanında çeşitli çevre etkilerinden de korunması gerekmektedir.

Çevre etkileri, eserin bulunduğu ortama ve mekana bağlı olarak farklılıklar arz edebilir. Burada, ortama ve mekana göre eser teşhirlerini başlıca iki ana grupta toplamak mümkün olabilir. Bunlar; kapalı ve açık çevre teşhirleridir. Şekil: 1'de eski eser teşhirinin genel ve şematik olarak sınıflandırması görülmektedir.

Burada, "açık çevre teşhiri" ile, eski eser için onu çevreleyen özel bir mekan olmaksızın teşhire açılması kastedilmektedir. Bu tip teşhirde, ilk akla gelecek grup, "doğrudan atmosfer şartlarına açık teşhir" alt

Şekil 1 Eski Eser Teşhirin Genel Sınıflaması

grubudur. Bu ait gruba, tüm açık müze durumundaki ören yerleri girmektedir.

Ancak bu tip teşhirde, eski eseri kendi yapı özelliğine göre veya gerekli görülmesi halinde alınan tedbirlerle, genel olarak atmosfer şartlarına açık olmakla beraber, "bir ölçüde" örtülü teşhir de söz konusu olabilir. Böyle teşhirler, atmosfer şartlarının etkilerini "bir miktar" değiştireceğinden", açık çevre teşhiri içinde bir diğer alt grup olarak nitelenmiştir.

Atmosfer şartlarına açık eser veya yapıtların, doğası itibariyle, içinde bulundurduğu diğer eski eser durumundaki elemanlara, kapalı oda şartını sağlayacak bölümleri ise, sınıflamamız içinde, kapalı çevre teşhiri ana grubuna bağlantılı olan alt grubu oluşturmaktadır. Burada örnek olarak; birçok etnografik anıt-yapıt eserin, içindeki eserlere sağladığı ortam içindeki teşhir verilebilir.

Eski eser teşhiri sınıflamamız içinde ikinci ana grubumuz; "kapalı mekan teşhiri"dir. Bu gruba, hemen akla geleceği gibi tüm kapalı müze teşhirleri girmektedir.

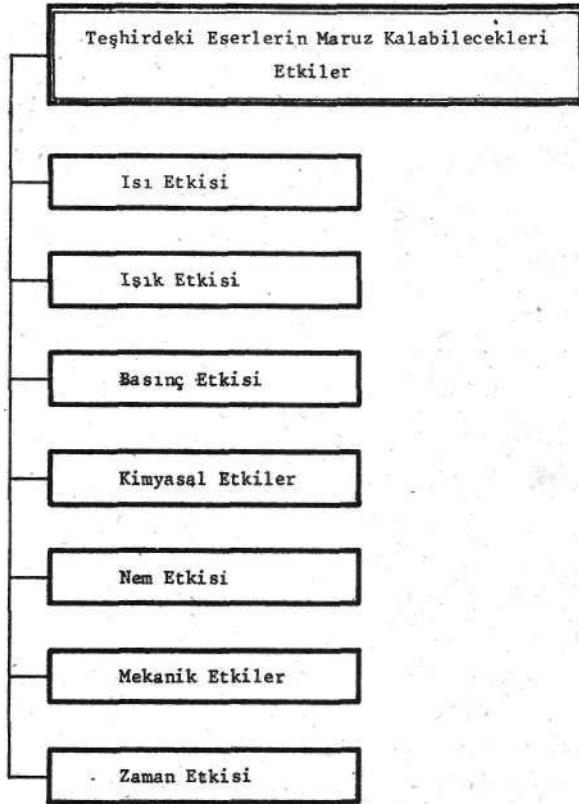
Burada, önemli yeri; "oda şartına açık teşhir" almaktadır. Dünyada ve ülkemizde pekçok eser bu şartta teşhir edilmektedir. Bu tip teşhirde, eserler atmosfer şartlarından ve genel çevre şartlarından korunmuş olarak bir mekan içinde teşhire arzedilmişlerdir.

Kapalı mekan teşhiri içinde ikinci alt grup, "oda şartlarında, kapalı teşhir" grubudur. Bu tip teşhirde, eserler özelliklerine bağlı olarak, oda şartında ayrıca bir koruma bölgesi veya bölümü içinde teşhir edilmektedir. Örneğin; camikan veya dolap içindeki teşhirler, bu gruba verilebilecek örneklerdir.

Kapalı mekan teşhiri için son alt grup ise "özel şartlarda teşhir" sayılabilir. Bu grup içinde, eserlerin özelliklerine bağlı olarak çevre şartlarından, hassas olabileceği bir veya birkaç etkiye karşı özel önlem altında teşhiri sayılabilir. Örneğin, vakum altında veya özel nem alıcılı bir ortamda teşhirler bu gruba girmektedir.

2. Eserlerin Maruz Kalabilecekleri Etkiler

Teşhir sınıflamamız ve bunun uzantısındaki incelememiz doğrultusunda anlaşılacağı üzere, teşhir şartları; eserlerin maruz kalabileceği etkiler üzerinde etkin olabilecek önemli hususlardır. Nitekim, gözlemler de, söz konusu etkilerin çok çeşitli olduğunu göstermektedir. Bu etkiler, genel olarak Şekil: 2'deki gibi ayrılabilir.

Şekil 2 Teşhirdeki Eserlerin Maruz Kalabilecekleri Etkilerin Ayrılmanması

Burada, eserlerin maruz kalabilecekleri etkiler, yedi ana başlık altında toplanmıştır. İlk incelenen etki, ısıdır. Bilindiği üzere, ısı; bir cismin sıcaklığının artmasına, boyutlarının değişmesine veya faz değiş-tirmesine ya da bir işin yapılmasına neden olan bir enerji türüdür. Bu-radan anlaşılacağı gibi, ısının, cisimler üzerindeki etkisi çeşitlidir.

Tek boyutta etkimesiyle cisimlerde uzama ve üç boyutta etkime-siyle ise genleşme meydana gelir. Tersine olarak da, ısının azalmasıyla boyutlarda kılma ve hacimde bir büzülme meydana gelir. Söz konusu bu olaylar, eski eserler için konumuz açısından "hayli" önemli olaylar-dır ve şu bilinen formüle göre oluşurlar (1).

Genleşme için:

$$\Delta V = k.V. \Delta T \quad (1)$$

Burada:

ΔV : Cismin hacminde meydana gelen genleşme

k: Isd genleşme katsayısı

V: Cismin başlangıçtaki hacmi

ΔT : Sıcaklık farkı'nı

ifade etmektedir. Benzer şekilde uzama için:

$$\Delta l = k.l. \Delta T \quad (2)$$

olarak ifade edilebilir.

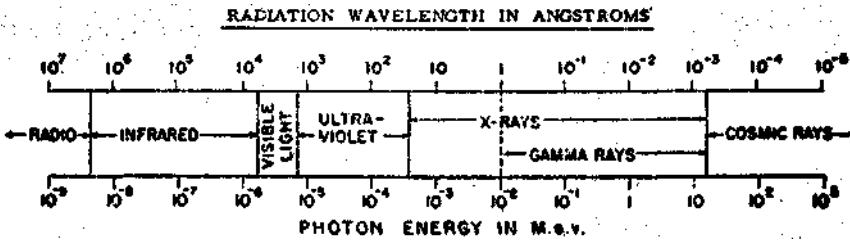
Formülde görülen ısı genleşme katsayısı, malzemeden malzemeye değişebilen bir parametredir. Böylelikle, farklı malzemelerden yapılmış cisimlerin, ısı etkisi altında gösterecekleri uzama ve genleşmeler de farklı olacaktır. Bir başka deyişle, değişik malzemelerden yapılmış bir eserde, aynı ısı etkisi altında farklı genleşme ve uzama özellikleri görülebilecek-tir. Bu durum ise, bir uyumsuzluğun meydana gelmesine ve eseri oluş-turan malzemelerin birbirini tahrip etmesine neden olabilir.

Ayrıca, periyodik veya sık sık değişen sıcaklık şartları, birbirini takiben, genleşme ve büzülme olaylarına neden olacak, bu hal de, olabile-cek tahribatı veya arızalanmayı arttırabilecek veya hızlandırabilecektir.

Isının neden olduğu faz değişiklikleri, erime ve buharlaşma ile ter-sine olarak sıvılaşma ve katılaşma olaylarıdır. Fazla olarak, metal ve alaşımlarda görülen katı haldeki allotropik faz değişimleri de burada gözönüne alınması gerekli değişimlerdir.

Tüm bu faz değişiklikleri, malzemenin yapı değişimleridir ve fiziksel özelliklerini etkiler. Konumuz açısından, eserlerin maruz kalacakları ışık etkileri, özel şartlar dışında, bu kadar büyük değişimlere neden olacak mertebede beklenmediğinden, nispeten daha az önemlidirler.

İkinci bir etken ışıktır. Görünen ışık, elektromanyetik radyasyon ailesi içinde "oldukça" dar bir bölgeyi kapsamaktadır. Şekil: 3'de elektromanyetik radyasyon ailesi görülmektedir².

Şekil 3 Elektromanyetik Radyasyon Ailesi

Şekil: 3'den görüleceği gibi, görünen ışık 390-720 mv dalga boyu arasındadır ve komşu bölgelerde kızıl-ötesi infra-red ve mor-ötesi (ultra-violet) ışınlar yer almaktadır. Dünyamız şartlarında, güneşten gelen ışınlar, süzülmekte ve fazlası tehlikeli olabilecek ultraviolet ışınlar, atmosferde tutulmaktadır.

Ancak, "bir miktar" ultraviolet ışını dünyamız yüzeyine kadar ulaşabilmektedir. Ultraviolet ışınlarının, bilindiği üzere renk alma özelliği vardır^{3,4}. Özellikle, güneşin ışınlarının kuvvetli olduğu dönemlerde, yeryüzüne ulaşan ultraviolet ışınlar da artacak ve renkli eserlerin, renklerini alma etkisi de daha önemli olabilecektir.

Ayrıca, ışık; kimi kimyasal olaylar için, örneğin; fotosentez olayı için katalizör etki sağlamaktadır ki, bu kimi açık teşhir şartlarında, önemli olabilir. Bir başka etki de, ışığın yansıma ve kırılma ve dalga girişim özelliklerinin odaklaşmasıyla, kimi tahripkar etkilerin açığa çıkmasıdır.

Üçüncü olarak ele alacağımız etki, basınç etkisidir. Basınç etkisi olarak, eserin bulunduğu yerel çevrenin atmosferik basınç değeri düşünülebilir. Çoğu kez kimi atmosferik şartlarla birlikte bu etki, eserler açısından önemli olabilmektedir. Fazla olarak, çeşitli sergiler amacıyla dünya-

nın farklı yerlerine taşınan eserler için de bu etki kimi kez önem kazanabilmektedir.

Teşhirdeki eserler açısından önemli olan bir diğer basınç etkisi de, eser-yapıtın, genellikle tabanına, onu gezen ziyaretçiler tarafından uygulanan basınç etkisidir. Adımların yarattığı dalgasal titreşim ve basmç değişimleri tahminlerden daha etkin olabilmektedir. Bu etki, çoğu kez ihmal edilen, ancak, örneğin bir mozaik taban için kolaylıkla tahripkar olabilen bir faktördür.

Ayrıca, açık mekan teşhirlerinde, örneğin, çevredeki kum gibi malzemenin, rüzgar gibi bir etki ile anıt-yapıtı veya esere belirli aralıklarla ve / veya düzderdi çarpması da kimi zaman önemli olabilmektedir. Böylelikle, basmç ve mekanik etki ile tahripler sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

Eserlerde önemli değişimler meydana getiren bir diğer etki, kimyasal etkilerdir. Özellikle açık mekan teşhirlerinde, belki de en önemli tahribat bu etki sonucu meydana gelmektedir.

Değişik çevre şartları altında, eseri meydana getiren malzeme ile kimyasal reaksiyona giren çevre ve / veya atmosferik elementler, farklı bileşikler meydana getirerek, eserlerin bozulmalarına neden olmaktadır..

Örneğin, yapıt-eser duvarlarındaki süslemeler havayla temas ettiğinde, çoğu kez çevre şartlarından da etkilenerek, kimyasal tuzlar meydana getirebilir ve kristalleşerek, yüzeylerde süsleme tabakalarının dökülmesine neden olabilir.

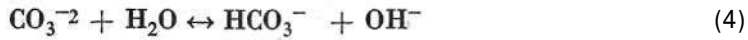
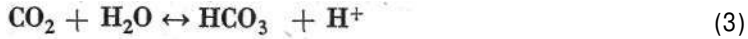
Ayrıca, kimyasal olaylarla meydana gelen önemli bir hasar da "korozyon olayı" sonucu oluşmaktadır. Korozyon genel bir ifadeyle, "bir metalin çevresiyle reaksiyona girdiğinde meydana gelen malzeme bozukluğudur"^{6,7}.

Bu olay sonucunda, çoğu kez oksitlenme sözkonusu olur. Oksit veya metal olarak etkileşmeler sonucu bir' iyonlaşma meydana gelir. Böylelikle de malzeme hasarı oluşur. Genellikle ortamdaki su, olayı kolaylaştırıcı bir rol oynar.

Burada kimyasal etki uzantısında, nem etkisini de birlikte düşünmek gerekir. Ancak nem etkisinin, incelememiz içinde kimyasal etkiden ayrı olarak farklı bir başlık şeklinde ele alınmasının sebebi, nemin başlı başına "hayli" önemli etkiler yaratmasıdır.

Nemi, kimyasal reaksiyonlar açısından incelersek, bir çok olayda etken olduğunu görürüz. Herşeyden önce çözünmeyi sağlayan bir etken- dir. Fazla olarak konumuz açısından önemli bir konu kalsiyum karbo- natla nemin birlikteliğidir, Kalsiyum karbonat (CaCO₃) bilindiği gibi mermerin ana yapısını oluşturmaktadır. Kalsiyum karbonat, karbondi- oksit ile doğrudan reaksiyona girmez. Ancak nemli ortamda CO₂ nemin içinde hidrokarbonat olarak çözünür ve kalsiyumla reaksiyona girerek suda çözünen kalsiyum hidroksit oluşturur.

Kimyasal Denklem olarak olay 5

biçiminde olur. Olayı tek denklem olarak yazarsak.

Denklem: 6'da toplu halde görülen reaksiyon sonucu meydana gelen kalsiyum hidrokarbonatın suda çözünüyor olması konumuz açıs- ından önemlidir. Bu durumda mermer esaslı bir anıt-yapı, nem ve kar- bondioksit etkisi altında reaksiyona uğrayarak suda çözünebilir bir mad- de meydana getirebilecek, dolayısıyla da tahripkar sonuçlar oluşabile- cektir.

Burada reaksiyon için gerekli karbondioksit havada zaten % 0.03 oranında mevcuttur. Ancak, hava kirliliği ve anıt-yapıtları gezen kişi- lerin nefeslerinden birikebilecek karbondioksit ile bu konsantrasyon artabilmektedir. Böylelikle de tahribat oranı fazlalaşabilmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi, nemin; metallerin girdiği kimi reaksiyon- larda, örneğin, korozyon olayında etkin bir rolü vardır. Bunlardan ayrı olarak, nemin yalnız kimyasal değil fiziksel tahripkar etkileri de söz konusudur, örneğin; su, gözeneklerde; veya çukurlarda donması ve gen-leşmesi sonucu, eserin tahribinde ve/veya hasarın artmasında rol oy- nar. Bu nedenle, nem, üzerinde-önemle durulması gereken bir etken- dir.

Mekanik etkiler, çoğu kez eserler için insan faktörü ile birlikte gö- rülen etki grubudur. Bu etkiler içinde; darbe, çekme, kayma gibi etkiler sayılabilir. Mekanik etkilerin mertebelerine ve eserlerin mukavemet özel- liklerine göre meydana gelen sonuç ta değişik olabilmektedir.

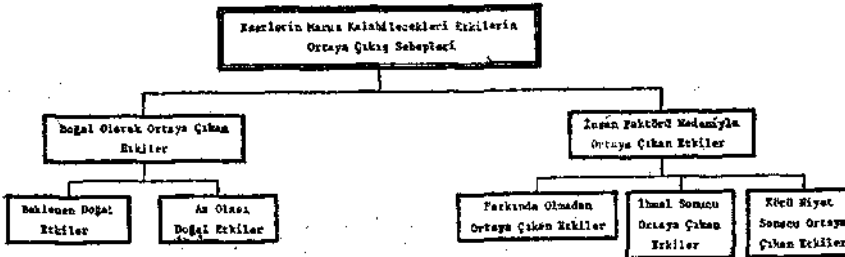
Son olarak, konumuz içinde, zaman etkisini göz önüne alacağız. Gerçekte birçok olay belirli bir süreç içinde meydana gelir. Bir başka deyişle, olayların oluşumu zamanın fonksiyonu olarak biçimlenir.

Burada, daha çok mekanik etkiler uzantısında ele alabileceğimiz, yorulma-sürünme olayı ile bağlaşıklık olarak bir inceleme yapdacaktır. Bilindiği üzere, malzemeler zaman içinde mukavemet özelliklerinden kaybetmektedir. Olay farklı malzemeler için farklı olarak meydana gelmektedir.

Ayrı ayrı ele alıp incelediğimiz bu etkiler, *çoğu* kez tek olarak değil, birarada süperpoze olarak görülmektedir. Böylelikle de, eserler üzerinde meydana gelen etkiler çeşitlenmekte ve artmaktadır. Örneğin, bir yangın olayında, incelediğimiz en az iki etki birarada görülmektedir. Bunlar ısı ve kimyasal etkidir. Fazla olarak patlamak bir yangında basınç ve mekanik etkiler, söndürme çalışmaları sonucu ise nem etkisi önem kazanacaktır. Böylelikle sonuçlar da çeşitlilik kazanmış olacaktır.

Buraya kadar, incelediğimiz etkilerin ortaya çıkış nedenleri üzerinde durmadan, salt kendilerini inceledik. Oysa bu etkilere karşı alınabilecek önlemlere geçmeden, bu husus üzerinde durmak gerekir.

Eserler açısından önemli olan etkilerin ortaya çıkışları Şekil: 4'de görüldüğü gibi ayırılabilir. Burada iki ana gruba ayırmak mümkündür. Bunlar; doğal olarak ve insan faktörü nedeniyle ortaya çıkan etkilerdir.

Şekil 4 Teşhirdeki Eserlerin Maruz Kalabilecekleri Etkilerin Ortaya Çıkış Sebeplerinin Ayırılması

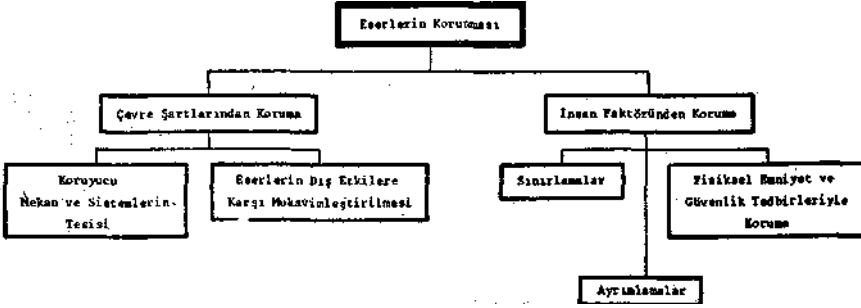
Doğal olarak ortaya çıkan etkiler arasında tabii çevre ve atmosferik, klimatolojik nedenlerle ortaya çıkan etkiler sayılabilir. Bu etkilerin bir kısmı beklenen etkiler, bir kısmı da az olası olan etkilerdir, örneğin

yağmur yağması beklenen, ancak deprem, sel gibi olaylar sonucu ortaya çıkan etkiler az olası doğal etkilere aittir.

İkinci ana grup ise insan faktörü nedeniyle ortaya çıkan etkilerdir ki; çoğu kez, eserlerde "önemli" tahriplere neden olmaktadır. Söz konusu bu etkileri de üçe ayırmak mümkündür. Bunlar; sırasıyla, farkında olmadan, ihmal ve kötü niyet sonucu ortaya çıkan etkilerdir. Hepsisi de göz önüne alınması gereken hususlardır.

3. Alınabilecek önlemler

Buraya kadar yaptığımız incelemeler göstermektedir ki; eserleri tehdit edebilecek farklı ve değişik etkiler söz konusudur. Fazla olarak bu etkilerin ortaya çıkış nedenleri de "hayli" farklılıklar içermektedir. Bu durumda, alınabilecek önlemler de çeşitlilik arzedecektir. Şekil: 5de eserlerin korunması, genel çerçevede ayrımlanmıştır.

Şekil 5 Eserlerin Korunmasına İlişkin Genel Sınıflama

Ayrımlamamız, esas itibariyle çevre şartlarına ve insan faktörüne bağlı olarak, öncelikle iki ana gruba göre yapılmıştır. Çevre şartlarından koruma ise yine ikiye ayrılmıştır. İlk alt grup, "koruyucu mekan tesisi"dir. Burada koruyucu mekan ile müze gibi organize bir yapı kastedildiği gibi açık müze teşhirlerinde kimi eserlerin mevsimsel şartlara karşı geçici korumaya alınması da kastedilmektedir. Ayrıca müze şartlarında, kimi özel eserler için özel bölme veya bölgelerin tesisi de bu gruba dahil edilmiştir.

Eserin dış etkilere karşı mukavimleştirilmesinde ise, örneğin; bir eserin, dış çevreye açık olan bölge veya kısımlarının söz konusu bu çevre şartlarına karşı dayanabilecek hale getirilmesini ifade etmektedir. Bu alt

gruba, restorasyon konservasyon çalışmaları "büyük ölçüde" girmiş olmaktadır.

Eserlerin korunmasında, ikinci ana geubu insan faktörüne karşı koruma oluşturmaktadır. Burada önlemler, sınırlamalar ve ayırımlamalar olarak yapılabileceği gibi, bu önlemlerin yanında emniyet koruması ve önlemleriyle eserin fiziksel güvenliğinin sağlanması yoluna gidilebilir. Böylelikle, kötü niyetli olsun-olmasın, olabilecek olaylara karşı tedbir alınmış olur.

Fiziksel emniyet tedbirleri içine, polisiye önlemlerin yanında, çeşitli ikaz ve uyarı sistemleriyle de olaya çözüm getirilebilir. Gelişen teknolojiye paralel olarak, söz konusu sistem ve cihazlar "hayli" geliştirilmiştir.

SONUÇ

Teşhirdeki eserlerin korunması amacıyla alınacak önlemler, öncelikle bilinçli bir analiz gerektirmektedir. Bunun için ilk olarak, teşhirdeki eserin özelliklerinin bilinmesi şarttır. Söz konusu özellikler arasında eserin malzeme yapısına ilişkin fiziksel, kimyasal ve metalurjik özellikleri sayılabileceği gibi, teşhir yerine bağlı olarak ortaya çıkan ve eserin maruz kalabileceği etkiler de esere ilişkin özellikler arasında gözönüne alınmalıdır. Bu hususlar, her eser için ayrı ayrı tesbit edilerek, düşünülmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada incelediğimiz yönleriyle, sorun çok boyutludur. Konya etken olan her faktör ve parametre gözönüne alınarak, süperpoze durumlar da düşünülerek alınabilecek önlemler tayin edilmeli veya seçilmelidir. Ancak bu şekilde, sorunumuz için rasyonel çözüme ulaşılabilir.

TÜRKİYE'DE ESKİ ESER KAÇAKÇILIĞI, TAHRİBAT VE KORUNMASI SEMPOZYUMU KAMU OYUNA DUYURU SEMPOZYUM SONUÇLARI DUYURUSU

Ülkemizde her geçen gün, bilinen ya da bilinmeyen doğal ve kültürel varlıklar, eski eserler, sit alanları ve özel çevreler, ya tümüyle yok edilmekte, ya yerlerinden kopartılmakta, ya da restorasyon amacı ile başkalaştırılarak içeriği ve anlamı kaybettirilmektedir.

Dahası, devletin korumasında görünen varlıklarımızı, söz gelişi müzelerimizi, anıtsal yapılarımızı, bekçi bile atanamayan ören yerlerimizi kiraya vermek, özel gösteri ve eğlencelere akmak yoluna gidilmekte, yeni yasal düzenlemelerle etnografik eşya tanımını altında ticaret metali haline getirilen taşınır kültür varlıklarımızın elden çıkması adeta özendirmektedir.

Yurtdışına kaçırılan varlıklarımızı satın alarak ya da pahalı davalar açarak eri getirmeye çalışmak şüphesiz önemlidir. Ancak daha önemlisi elimizdekilerin kaçırılmasını önlemek ve ortaya çıkarılmasını sağlamak için daha çok araştırma ve kazı imkânı sağlamaktır.

Çoğu turizme yönelik amaçlarla- yapılan uygulamalar, gerçekte turizmin kaynağını, dolayısıyla da geleceğini yok etmeye varmaktadır. Çünkü, tarihi ve doğal çevrenin, (korunması gereken prensel kültür varlığı olması bir yana) yok edilmesi, bozulması, yozlaşmışlık başkalaştırılması, turizmin bu en önemli ögesinin geleceğine vurulan en büyük darbe demektir.

Kültür varlıklarımız şu anda bütün koruyucu önlem, yasa, tüzük, kurum ve kuruluşların himayesi altında görünmekle birlikte yalnızca ve yok olmaya terk edilmiştir. Oysa, evrensel kültürün önemli bir bölümünü oluşturan kültür varlıklarımızı, geçmişle gelecek arasında kopuksuz, sağlam bir bağ kurmak için korumak tek amacımız olmalıdır.

İşte bu temel neden ve durum karşısında, kendilerini kültür varlıkları konularına adanmış olan bizler, dört gün süren bu sempozyumda bir kez daha ortaya koyulan gerçeklerin ışığında, aşağıda ana hatları belirtilen yeni bir yapılaşma gerektiği inancındayız.

Kültür varlıklarımızın her ne pahasına olursa olsun korunması konusunda tüm kesimlerce benimsenecek ve ödün verümsüzün uygulanacak bir politika oluşturulmalıdır. Bu politika ile, kültür alanları ve varlıklarının belirlenmesi, ortaya çıkartılması, korunması, yaygınlaştırılması konularında ilke ve ölçüler yeniden saptanmak ve caydırıcı yeni yasa ve tüzüklere bağlanmalıdır. Bu arada koruma ve restorasyon işleri mutlaka ihale kanunu kapsamında çıkarılmalı zaman sınırlandırma şartından muaf tutulmalıdır. Özel şahıs, belediye ve özel idarenin neden olduğu tahribata son vermek, kaçak kazıları da, çoğaltılacak kurtarma ve bilimsel kazılarla ve yüzey araştırmalarıyla önlemek gerekmektedir.

Amaç, kültür varlıklarımızı geleceğe oldukları gibi aktarmaktır. Bu amaca ulaşmak için benimsenecek ilkelerin başında, taşınmaz kültür

varlıklarının daha fazla tahrip olmalarını önlemek ve tüm eserlerin sağlamlştırılmasına (konsolidasyon) öncelik vermek gelir. Daha pahalı ve daha karmaşık karar ve işlemleri gerektiren restorasyon ve işlev, kazandırma girişimleri ise ikinci aşamayı oluşturmaktadır.

Kültür varlıklarının korunması aydın, görgülü ve bilinçli insanın konusudur. Bu nedenle öncelikle halkın eğitilmesi gereklidir. İlkokuldan başlayarak lise ve dengi okulların sonuna kadar eski eser ve doğa varlıkları sevgi ve bilincini yerleştirecek dersler devamlı olarak okutulmalıdır. Bunun yanısıra yöneticilere, meslek içi kurslarda, halkla yakın ilişkisi bulunan kesime (öğretmen-imam), ayrıca yurt dışında kırsal alanda görev yapanlara (jandarma-karayolları-köyhizmetleri-orman) koruma eğitimi verilmelidir.

TV, basın ve yayın kuşkusuz ki hem eğitimin, hem de kültür varlıklarını korumayı Özendirmenin en etkin silahlarıdır.

Uygulayıcının eğitimi için yeni Restorasyon ve Konservasyon Yüksek Okulları açılmalı, hem uzman hem eleman yetiştirilmeli, hem de mevcut okulları yeni düzene kavuşturmalıdır. Bu okullara koruma ve onarını dallarında hizmet veren deneyimli kişiler öncelikle alınmalı, laboratuvardan arazi araç ve gereçlerine kadar tüm donanım sağlanmalıdır.

Tabiat ve Kültür Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu ve Bölge Kurullarından oluşan mevcut örgütlenmenin yetersiz kaldığı, hergün yeni sansasyonlarla haber aldığımız devamlı kayıplardan belli olmaktadır. Sempozyumda mevcut örgütün güçlendirilerek özerk bir kuruluş şeklinde yeniden düzenlenmesi gerektiği konusunda görüş birliğine varılmıştır.

Bu yeni kuruluş, kültür varlıklarının tesboti, bakımı, onarımı ve korunması ile ilgili ilke, karar ve yöntemleri oluşturacak, Türkiye'nin doğa ve kültür varlıklarının eksiksiz bir envanterini en kısa zamanda yaparak bilgileri depolayacaktır. Bu, aynı zamanda, kendi bütçesi olan, gerekirse' döner sermaye kurabilen, fonlarla desteklenen, yeni düzenlenecek bir "Doğa ve Kültür Varlıkları" yasasından kuvvet alan, ilgili ya da yatırımcı tüm özel ve kamu kuruluşları ile eşgüdüm içerisinde çalışan bir kuruluş olmalı; bünyesindeki elemanları özel statüde çalıştırabilmelidir. Bu özerk kuruluş, kırsal alanlardaki kültür varlıklarımızı saptamak, belgelemek, korumak üzere bölge teşkilatları kurmalı, çağdaş bir donanıma sahip bu teşkilat sayesinde Müzelerimizin aslı görevlerine dönmesi sağlanmalıdır.

Kültür varlıklarımız, kâr amaçlı eylemlere yarayan birer MAL, META gibi düşünülebilse bile, bu "MAL"larımız, gelip geçici vurgun niteliğinde basit kâr anlayışı ile değil, kalıcı varlıklar olarak devamlı kazanç sağlayan biçimde değerlendirmek gerekir. Yani, "Altın yumurtlayan tavuğu kesmemek" anlamında da yolumuz, yine "KORUMA" dan geçer...

Ülkemizin hem kişiliğini, hem zenginliğini oluşturan varlıklarımızın yok edilmesine, "DUR" demek; bu kıyıma karşı birleşmek zamanıdır. Resmî, özel, her kesimden sorumluları ve gönüllüleri artık harekete geçmeye çağırıyoruz!

İLKELER

Uluslararası Başarılar için de, dışardan kazanç sağlamak için de kendimizi iyi tanıtmalıyız diyoruz.

Tanıtmak için tanımak, bilmek gerek; Bilgi sevginin başlangıcıdır, Önce kendimize, sonra dünyaya kültür değerlerimizi bildirelim, sevdirelim Neleri Kaybettiğimizi Bile Bilmeden Tahribat ve Kaçakçılığa Değerlerimizi Kaptırmayalım.

Prestij Uğruna Çok Ağır Masraflarla Yurtdışına Kaçan Varlıklarımızın Peşine Düşmemek İçin, O Parayı Kaçırma ve Tahribi Önlemekte Kullanalım: Daha Çok Bilimsel Araştırma ve Korumaya Harcayalım.

Turizm Bahanesiyle Doğa Güzelliklerimizi Betonlarla Örtmek, Tarih Zenginliğimizi Ağır Yapılarla Ezmek, Turizmin Geleceğini Yoketmektir. Hem Turistlerin Gelip Para Bırakması, Hem Gelecek Kuşaklara Sağlıklı Ve Güzel Yaşama Ortamı Bırakılması, Hem de Kültür Değerlerimizin Geçmişle Gelecek Arasında Devamlılık Sağlaması için Doğayı ve Tarihi Korumalıyız.

Doğayı ve Eski Eseri Korumak Ticarete ve İmara Engel Olmaz. Kalkınma ve Kazanma ile Doğayı ve Eski Eseri Korumak, Çok Güzel Birleşebilir.

Çabuk, Emeksiz, Ama Büyük Kâr Etmek, Vurgun'dur. Her zaman Olmaz. "Altın Yumurtlayan Tavuğu Kesmek" istemiyorsak; Kısa Vadeli Kâr Uğruna Kültür Mirasımızı ve Doğa Güzelliklerimizi Hoyratça Harcamayalım, Onları Devamlı Kâr Sağlayan, Uzun Vadeli Planlar Kalıcı Değerler Hâline Getirelim.

Eski Eserleri Onarıyoruz Diye Tahrip Etmeyelim. ,

Bilinçsiz ve Bilimsiz Onarımla Yozlaştırmak da Eski Eser Tahribidir. Arkeolojik Kazı, Eski Eser Onarımı ve Korunması Tıp Ameliyatları Gibidir: Mutlaka Özel Eğitim Görmüş Uzman Yapmalı, Sonra da Yoğun Bakım Gösterilmelidir. Bu Alanda Konservasyon-Restorasyon Yüksek Yaygınlaştırılmalıdır.

Koruma, Onarım ve Sağlıklı Kılma İşleri, Eskimiş Bürokratik Formalitelere Boğulmasın. Amaç Araçların Altında Ezilmesin.

Hepimizin Ayrılık Gözetilmeden Uyacağımız Koruma Politikaları Oluşturmalıyız.

Tarih ve Kültür Varlığımızın Korunması, Bakımı ve Onarımı Kesinlik'le Politika Dışında Tutulmalıdır. Gelip Geçici Tutum ve Tercihlere Değil, Bilim ve Millet'in Devamlılığı ilkesine Bağlı Bir İşleyiş İçin, Bu alanda Birleştirici, Güçlü ve Özerk Bir Kuruluş Düzenlenmeli Tam Yetkili-Kılmalıdır.

Kültür Varlıklarımızın Mülkiyeti, Yararlanılması, Sorumluluğu Çok Bölünmüş; Çeşitli Kuruluşlara Dağılmışlardır. Tutum, Yöntem... Farkına Yol Açan Bu Çok Başlı Durum Giderilmeli, Bir Merkezi Otorite Sağlanmalıdır.

Her Ören Yerine En Az Bir Bekçi!

Müzelerimizde Sağlıklı Koruma Koşulları, Güvenlik ve Bilimsel Envanterler İle Bunları Gerçekleştirecek Kadrolar Tamam Değil İken, ören Yerlerimize Düzenli Bekçi Bile Sağlanamazken Bunları özel Gösteri ya Eğlencelere Açmak, Kiralamak Doğru Değildir.

Tarih ve Kültür Mirasına Sahip Çıkmak, Uygarlık ve Aydınlik ölçüsüdür. Uygarlık ve Aydınlik, Çok iyi Planlanmış ve Her Gerçeğe Sağlanmış Eğitim ile Gerçekleşip Gelişir ve Devam Eder.

Halk Eğitimi ve ilkokuldan, Harp Okulları ve Siyasal Bilgiler Fakültelerine Kadar Her Aşamada Kültür ve Sanat Varlıklarını Sevme ve Koruma Bilincini Yerleştirecek Dersler Okutulmalıdır.

TV ile Basm, Kanserle Savaş, Veremle ve Pislikle Savaş Gibi, Doğa ve Kültür Varlıklarını Koruma Seferberliği Yapmalıdır.

Devlet ve Millet Birlikte isterse Her Derdi Yener. Doğa ve Tarihe Sahip Çıkmakta Aciz Kalmayı, imkânsızlığı Kabul Edemeyiz.

Eski Eserlerimiz, Kültür Mirasımız, Ülkemizin Hem Zenginliği Hem Kişiliğidir. Bunları Yitirmek İstemiyor, Gönül Birliği ile Koruma Seferberliğine Çağırıyoruz. Kültür Değerlerimizin Kıyımına Hep Birlikte "DUR" Diyelim.

REFERANSLAR

1. L.S. Marks, "*Standart Handbook For Mechanical Engineers*", Seventh Edition, -Mc Graw Hill Company, New York, 1967.
2. A.N. Bilge, "*Nükleer Tekniklerin Endüstriye Uygulanması*" Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, Bilimsel Yayın No: 1, İstanbul, 1986.
3. G. Thomas, E.T. Hall, "*An Ultraviolet Monitor For Museums*", Aichaeometry, Vol: 10, 1967, ş.: 120-126.
4. B. Tuğrul, "*Arkeometride Kullanılan Nükleer Teknikler*", VI. Ulusal Arkeometri Kollokyumu, İstanbul, 15-17 Mayıs 1985, Bildiri Kitabı, Tübitak Yayınları, No: 622, s: 12-29, Ankara, 1986.
5. Toon, E.R., Ellis, G.L., Brodtkin, J., "*Foundations of Chemistry*", Halt, Rinehart and Winston, Inc., New York-Toronto-London, 1968.
6. J. Thewlis, "*Encyclopaedic Dictionary Of Physics*", Vol: 2, Pergamon Press, Oxford, 1961.
7. B. Tuğrul, H. Yavuz, "*Basınçlı Su Reaktörlerinin Buhar üreteçlerindeki Korozyon Problemleri*", 5. Ulusal Isı Bilimi ve Tekniği Kongresi, İstanbul, 18-22 Eylül 1985, Bildiri Kitabı, Cilt: 2, s: 745-754.